

Taivutussijojemme yleisyystilastoa lounais- ja satakuntalaismurteista¹

Olen laskenut, kuinka yleisiä eri sijamuodot ovat niissä lounaismurteita ja satakuntalaismurteita esittävässä teksteissä, jotka on liitetty näytteiksi »Suomen kansan murrekirjaan»

(Sanakirjasäätiön toimituksia III, Helsinki 1940). Koska eri murteita esittävien tekstien sivumäärät ovat toisistaan poikkeavia, lienee tarkoituksenmukaista mainita ne, jotta

¹ Otteita Helsingin yliopistossa suomen kielen opintojen yhteydessä syyslukuk. 1956 kirjoitetusta harjoitusaineesta.

olisi helpompi suorittaa eri murreryhmien absoluuttisten lukujen vertailua. Lounaismurteista tekstiä on ollut 78, alasatakuntalaista 53 ja yläsatakuntalaista 28 sivua. Kaiken kaikkiaan olen laskenut taivutusmuotoisia sanoja olleen 26.904, joista lounais-suomalaisia on 13.643, alasatakuntalaisia 8769 ja yläsatakuntalaisia 4492. Esitän ensiksi koko aineistosta lasketujen sijojen tilaston ja sen jälkeen tarkastelen kutakin murreryhmää erikseen sekä vertaan saatuja tuloksia keskenään.

Yleisenä huomiona voi mainita, että miltei kaikkien kaasusten yksikkömuodot ovat huomattavasti lukuisampia kuin vastaavat monikkomuodot. Ainoina poikkeuksina ovat instruktiivi ja komitatiivi. Jälkimmäisestä olen tavannut ainoastaan monikkomuotoja, ja instruktiiivissa näyttää pluraali hiukan singulaaria yleisemmältä. Tällöin ei viimeksi mainittuun ole laskettu mukaan partikeleiksi kangistuneita taivutusmuotoja, jotka nekin olisivat suurimmaksi osaksi pluraaleja. Koko aineistossa on yksikön ja monikon suhde 4,5:1. Tällainen numerusten suhde saattanee osaksi juontaa alkunsa jo siitä varhaisesta kielikaudesta, jolloin useuden ilmaiseminen ei ollut vielä kehittynyt nykyiselle tasolle ja jolloin jouduttiin käyttämään yksikköä useammastakin puhuttaessa. Osaksi yksikön yleisyys, ainakin nominatiivin kohdalla, saattaa johtua siitä, että kirjassa esiintyvät näytteet ovat yksityisten henkilöiden kertomia, lähinnä omaa minää koskevia juttuja.

Varsinaisista viidestätoista kaasustamme on nominatiivi voittopuolisesti yleisin. Sitä olen laskenut teks-

teissä olevan n. 30 %², mikä on tarkkoina numerolukuina 8058, niistä 6537 yksikkö- ja 1521 monikkomuotoa. Nominatiivin kaltaiset akkusatiivit mukaan luettuina määrä vieläkin suurenee. Nominatiivin kaltaisia yksikön akkusatiiveja on nimittäin 417 ja monikon akkusatiiveja 414. Tällöin yleensä nominatiivimuotoisten sanojen lukumäärä nousee 9149:ään eli n. 34 prosenttiin. Nominatiivin runsauslukuisuus johtunee suureksi osaksi siitä, että sillä on tärkeä ja keskeinen tehtävä subjektin sijana ja predikatiivina.

Toisena tilastossa on partitiivi, jonka edustus on kuitenkin jo miltei kaksi kertaa vähäisempää kuin nominatiivin, ts. n. 18 % (4782, joista 3389 yksikköä ja 1393 monikkoa). Partitiivissa on huomattavan paljon pluraalimuotoja. Yksikön ja monikon suhde on vain 2,4:1, joka vastoin se nominatiivissa on 4,3:1 ja pysyttelee täten vastaavan keskimääräisen suhteen tasolla. Partitiivin kohoamiseen näin lukuisaksi tilastossa vaikuttanee suuresti sen suhteellisen tärkeä tehtävä osasubjektin ja osaobjektin sijana.

Seuraavana järjestyksessä on genetiivi, jota näyttää olevan n. 11 %. Singulaareja on 2480 ja pluraaleja 454 l. yhteensä molempia 2934. Genetiivin kaltaiset yksikön akkusatiivit mukaan luettuina yksikkömuotojen lukumäärä nousee 3697:ään, niin että genetiivin kaltaisia kaasumuotoja on yht. 4151 l. n. 15,5 %. Missään tapauksessa ei genetiivin lukumäärä pääse kohoamaan tilastossa kolmatta sijaa korkeammalle.

Illatiivin yksikkömuotojen runsaus nostaa tämän kaasuksen seuraavaksi laskelmassa. Kaikkiaan sisäistä tulo-

² Prosenttiluvut ovat sikäli likimääräisiä, että olen pyöristänyt kymmenesosat aina lähimpään puolikkaaseen tai kokonaislukuun. Lisäksi esitettävät prosentti- ja absoluuttiset lukumäärät koskevat vain 15 tavallista kaasustamme. Latiivin ja prolatiivin käsitteet on erillisenä.

sijaa olen löytänyt 2346, joista 2206 yksikköä ja ainoastaan 140 monikkoa. Prosenttimäärä on siis noin 8,5. Tässä numerusten suhde kohoaa huomattavasti »normaalista» ja on 15,8:1. Suuressa määrin illatiivin yksikkömuotojen runsaslukuisuuteen vaikuttaa verbien III infinitiivin vastaavien kaasusten paljous.

Akkusatiiveja tilastossa on n. 7,5 % (2048). Näistä, kuten edellä jo on mainittu, nominatiivin kaltaisia yksikkömuotoja on 417 ja genetiivin kaltaisia 1217 sekä monikkoja 414. Tällainen päätteellisen ja päätteettömän akkusatiivin esiintymissuhde on aivan odotuksenmukaista, koska päätteellistä akkusatiivia käytetään säännöllisemmin ja yleisemmin kuin viimeksi mainittua. Suuri osa päätteettömistä akkusatiiveista näyttää, ainakin tässä tekstissä, johtuvan passiivisesta predikaatista.

Sisäinen ja ulkoinen olosija ovat seuraavina järjestyksessä. Inessiivejä olen laskenut olevan n. 6,5 % (1760). Jälleen on yksikön (1564) ja monikon (196) suhteen ero melko suuri (8:1). Adessiiveja taasen on n. 5,5 %, ts. 1315 singulaaria ja 217 pluraalia i. yhteensä 1532. Tässäkin on yksikön ja monikon suhde (6,1: 1) jonkin verran keskitason yläpuolella, mutta ei kuitenkaan kohoa inessiivin vastaavan suhteen tasolle. Sisäistä erosijaa vuorostaan on n. 4 % (906 yksikköä + 181 monikkoa = 1087). Ulkoista tulosijaa, allatiivia, taasen on n. 3 % ja tarkat luvut siitä ovat 617 yksikkö + 160 monikkomuotoa = 777. Allatiivi poikkeakin täten siitä miltei säännöllisestä ulkoisten ja sisäisten paikallissijojen edustuksesta, että yksikön ja monikon suhdeluku on huomattavasti »normaalista» suurempi. Allatiivin osalta tämä luku jopa laskee hiukan alle keskitason ollen 3,9.

Essiivejä murrenäytteissä on kaikkiaan vain n. 2,5 % (680), ja jälleen singulaareja on huomattavasti enemmän, nimittäin 640, kun pluraaleja sen sijaan on vain 40. Suhde on siis 16:1. Noin kolmannen osan yksiköistä muodostavat sellaiset partikkelit kuin *alla, yllä, siellä* ja *täällä*. Tämä essiivin yksikkömuotojen suhteellisen suuri määrä ei ihmetytä lainkaan, kun ajattelee, missä tehtävässä tätä sijaa käytetään. Etenkin kun se on ajanmääräyksenä, tulee epäilemättä useammin kysymykseen yksikkökuin monikkomuoto. Samoin lieinee asian laita appositionkin suhteen. Predikaatiivadiverbialina taasen saattanee kumpikin numerus esiintyä jokseenkin yhtä usein. Translatiiveja vuorostaan on n. 1,5 %, ts. 401, joista 370 yksikköä ja monikkoja kymmenkunta kertaa vähemmän eli 31. Ulkoisen erosijan, ablatiivin edustus on miltei sama kuin edellisen, siis n. 1,5 %. Sanojen kokonaissumma on 354, joista 306 singulaaria ja 48 pluraalia. Instruktiivimuotoja on vain vähäiset 0,4 % (117), ja tällä kertaa monikkoja on hiukan enemmän (64) kuin yksikköjä (53), kuten aikaisemmin jo mainitsin. Instruktiivin yksikkömuodot ovat yleensä melko harvinaisia, ja miltei kaikki lukemassani tekstissä esiintyvät singulaarit ovatkin verbien infinitiivien vastaavia muotoja. Tässä esitettyihin instruktiivin lukuihin ei ole otettu mukaan sellaisia jo partikkelinomaisiksi kivettyneitä sanoja kuin esimerkiksi *niin, vaan, hyvin, oikein, päin*. Jos nämäkin otetaan huomioon, niin instruktiivien lukumäärä nousee tilastossamme inessiivin jälkeiselle, seitsemännelle sijalle. Saammen imittäin tällöin ko. kaasuksen kokonaislukumääräksi 1581 äskeisen 117:n asemesta. Prosenttiluvuksi tulisi siis n. 5. Tässä on kuitenkin prosentti määrää muihin verrattaessa otet-

tava huomioon, että jos nämä partikkelisanat lasketaan mukaan, niin muutkin edellä esitetyt prosenttiluvut hiukan muuttuvat. Mainittakoon vielä, että n. 2/3 viimeksi mainituista instruktiiveista tulee yksinomaan *niin* ja *vaan* sanojen osalle.

Tilaston alapäähän ovat jääneet abessiivi ja komitatiivi. Edellisiä olen tavannut ainoastaan 0,06 % (15), ja ne ovat kaikki yksikkömuotoja. Jälkimmäisiä taasen on ollut vain 13 eli vähäiset 0,04 % ja ne ovat puolestaan monikkomuotoja.

Näiden viidentoista varsinaisen kaasuksen lisäksi esiintyy teksteissä myös latiivi- ja prolatiivimuotoisia sanoja. Jälkimmäisiä olen laskenut olevan 45 ja latiiveja 606, joista s-päätteisiä on 216 ja aspiraatioon lop-

puvia 390. Lounais-suomalaisessa esimerkkiaineistossa on lisäksi ollut 2 murteellista ns. eksessiivi-muotoa.

Lounais-Suomen sekä Ala- ja Ylä-Satakunnan murteista tehtyjä tilastoja erikseen tarkasteltaessa näyttää kussakin ryhmässä aina vastaavien sijamuotojen yleisyys ja määrä noudattavan jokseenkin samaa linjaa. Tietenkin muutamien kaasusten kohdalla saatetaan todeta jonkinlaisia eroavuuksia, mutta yleispiirteet ovat samat. Vasta laajempaan ja useampia kielimme murteita käsittävään aineistoon pohjautuvat vertailut voinevat tuoda ilmi tässä suhteessa jotakin olennaista. Sellaisten yhteydessä saavat ehkä nyt esittelemäinkin poiminnot lisää mielenkiintoisuutta.

Taulukko n:o 1.

LOUNAIMURTEET:

	yksik- köjä	monik- koja	yh- teensä	%
nominatiivi	3276	888	4164	30,5
genetiivi	1318	231	1549	11,5
akkusatiivi	857	188	1045	7,5
essiivi	302	12	314	2,5
translatiivi	198	17	215	1,5
partitiivi	1689	741	2430	18
inessiivi	808	89	897	6,5
elatiivi	477	75	552	4
illatiivi	1116	55	1171	8,5
adessiivi	581	128	709	5
ablatiivi	169	33	202	1,5
allatiivi	280	53	333	2,5
abessiivi	6	—	6	0,04
komitatiivi	—	5	5	0,03
instruktiivi	26	25	51	0,4
(» +partikk.			909)	
	11.103	2.540	13.643	n. 100 ¹

prolatiivi 31
latiivi -s: 135; -': 191 326
eksessiivi 2

Taulukko n:o 2

ALA-SATAKUNNAN MURRE:

	yksik- köjä	monik- koja	yh- teensä	%
nominatiivi	2032	392	2424	27,5
genetiivi	746	145	891	10
akkusatiivi	492	167	659	7,5
essiivi	220	21	241	3
translatiivi	116	12	128	1,5
partitiivi	1127	472	1599	18
inessiivi	517	79	596	7
elatiivi	279	84	363	4
illatiivi	757	57	814	9,5
adessiivi	536	55	591	6,5
ablatiivi	103	10	113	1,5
allatiivi	224	68	292	3,5
abessiivi	5	—	5	0,06
komitatiivi	—	7	7	0,08
instruktiivi	21	25	46	0,5
(» +partikk.			435)	
	7175	1594	8769	n. 100

prolatiivi 10
latiivi -s: 61; -': 136 197

Taulukko n:o 3.

YLÄ-SATAKUNNAN MURRE:

	yksik- köjä	monik- koja	yh- teensä	%
nominatiivi	1229	241	1470	32,5
genetiivi	416	78	494	11
akkusatiivi	285	59	344	7,5
essiivi	118	7	125	3
translatiivi	56	2	58	1,5
partitiivi	573	180	753	17
inessiivi	239	28	267	6
elatiivi	150	22	172	4
illatiivi	333	28	361	8
adessiivi	198	34	232	5
ablatiivi	34	5	39	1
allatiivi	113	39	152	3,5
abessiivi	4	—	4	0,08
komitatiivi	—	1	1	0,02
instruktiivi (>+partikk.	6	14	20 237)	0,4
	3754	738	4492	n. 100

prolatiivi 4
latiivi -s: 20; -': 63 83

Taulukko n:o 4.

KOKO AINEISTON YHTEISTILASTO³

	yksik- köjä	monik- koja	yh- teensä	%
nominatiivi	6537	1521	8058	30
genetiivi	2480	454	2934	11
akkusatiivi	1634	414	2048	7,5
essiivi	640	40	680	2,5
translatiivi	370	31	401	1,5
partitiivi	3389	1393	4782	18
inessiivi	1564	196	1760	6,5
elatiivi	906	181	1087	4
illatiivi	2206	140	2346	8,5
adessiivi	1315	217	1532	5,5
ablatiivi	306	48	354	1,5
allatiivi	617	160	777	3
abessiivi	15	—	15	0,06
komitatiivi	—	13	13	0,04
instruktiivi («+partikk.	53	64	117 1581)	0,4
	22.032	4.872	26.904	100

prolatiivi 45
latiivi -s: 216 -':390 606

KAIIJA HAIKOLA

³ Prosenttiluvuissa kymmenosat on pyöristetty lähimmäksi puolikkaaksi tai kokonaisluvuksi.